

KUD 331.56 (497.7)

ANALIZË E POLITIKAVE TË TREGUT TË PUNËS DHE KARAKTERISTIKAVE TË PAPUNËSISË NË MAQEDONI

Mr.Sc.Artan Haziri

Abstrakt

Çështja e papunësisë është një problem jo vetëm i shteteve të pazhvilluara dhe atyre në tranzicion, por edhe i atyre me ekonomi shumë të zhvilluar. Në përgjithësi, papunësia shfaqet kur një person është në gjendje dhe ka vullnet të punoj por është i papunë. Rëndësia e një çështjeje të tillë është aq e madhe dhe me aq konsekuenca të mundshme sa që ka bërë që çdo individ apo grup që mëton ta qeverisë një vend duhet që në ofertën e tij parazgjedhore ta ketë të mirëdefinuar këtë problem dhe që njerëzve t'u prezantojnë zgjidhje të logjikshme dhe të pranueshme. Shpenzimet e pakontrolluara si dhe investimet e mundshme kapitale jashtë vendit të disa shteteve të zhvilluara si psh SHBA etj. – kanë sjellë deri tek prishja e ekuilibrave ekonomik në vend gjë që kanë pasë për pasojë edhe rritjen e shkallës së papunësisë. Pra, me problemin e papunësisë janë të përballura të gjitha ekonomitë, si ato të zhvilluara edhe ato me zhvillim më të ulët.

1.Hyrje

Çështja e papunësisë është një problem jo vetëm i shteteve të pazhvilluara dhe atyre në tranzicion, por edhe i atyre me ekonomi shumë të zhvilluar. Në përgjithësi, papunësia shfaqet kur një person është në gjendje dhe ka vullnet të punoj por është i papunë. Rëndësia e një çështjeje të tillë është aq e madhe dhe me aq konsekuenca të mundshme sa që ka bërë që çdo individ apo grup që mëton ta qeverisë një vend duhet që në ofertën e tij parazgjedhore ta ketë të mirëdefinuar këtë problem dhe që njerëzve t'u prezantojnë zgjidhje të logjikshme dhe të pranueshme. Shpenzimet e pakontrolluara si dhe investimet e mundshme kapitale jashtë vendit të disa shteteve të zhvilluara si psh SHBA etj. – kanë sjellë deri tek prishja e ekuilibrave ekonomik në vend gjë që kanë pasë për pasojë edhe rritjen e shkallës së papunësisë. Pra, me problemin e papunësisë janë të përballura të gjitha ekonomitë, si ato të zhvilluara edhe ato me zhvillim më të ulët.

Analiza e këtij problemi duhet të ketë çasje të ndryshme në kontekste të ndryshme. Psh, në vendet post-socialiste, një fenomen i tillë është paraqitur për arsye tjera. Vendi ynë Kosova si dhe ai fqinj Maqedonia, që të dyja kanë qenë njësi federale të ish Jugosllavisë. Jugosllavia socialiste që bënte pjesë në shtetet e “painkuadruara”, është njohur për një ekonomi të

=====

zhvilluar dhe si rezultat edhe popujt e saj kan jetuar në një mirëqenie ekonomike. Pas viteve 80-a, për shkak të ideve dominuese to njërës republikë brenda Jugosllavisë dhe ideve separatiste të njësive tjera, filluan çarjet e brenshme gjë që qoi deri tek luftërat ndërmjet njësive federative. Nga kjo luftë, ndonjëra njësi pësoi më pak e ndonjëra më shumë, por të gjitha u dobësuan ekonomikisht. Maqedonia ka patur fatin të fitoj pavarësinë pa luftë ndërsa Kosovës, e cila kishte një status më të pafavorshëm në krahasim me Maqedoninë, iu desh një dekadë më shumë për ta fituar pavarësinë. Të gjitha këto që u përmendën për të dy shtetet kan ndikuar në moszhvillimin ekonomik të tyre. Fakti që Maqedonia është pavarësuar më herët dhe pa luftë, nuk e ka bërë të ketë ndonjë përparësi të shquar kundruall Kosovës për shkak të kontesteve të saj me shtetin e saj fqinj – Greqinë – për shkak të emrit të saj. Ky problem e ka lënë mbrapa Maqedoninë në rrugën e integritimeve në Nato dhe EU. Maqedonia në krahasim me Kosovën ka ekonomi më të zhvilluar për arsyet e lartcekura gjë që ka reflektuar edhe në shkallën e papunësisë, në anën tjetër, Kosova edhe dhjetë vite pas përfundimit të luftës ende përballet me një shkallë të lartë të papunësisë; ajo edhe tani pothuajse përballet me të njëjtat probleme që ka patur edhe pas përfundimit të luftës.

1.1. Tregu i punës dhe politikat kundër papunësisë në Maqedoni

Politika për punësim varet nga nevoja dhe kërkesa në treg. Në përgjithësi nuk mund të themi se cilat janë politikat por politikat varen nga nevojat e kompanive .

Për të zgjidhur problemin me papunësinë, Maqedonia duhet njëkohësisht të përballet me dy sfida dhe atë zhvillimin ekonomik dhe rikonstruimin e tregut të forcës punëtore papunësia në Maqedoni është shumë e lartë dhe në këtë ndikon jofleksibiliteti dhe niveli i ulët i arsimimit.

Zhvillimi i disa sektoreve te ndryshëm ndikoi në uljen e papunësinë si zhvillimi i bujqësisë , tregtisë , industris se lehtë dhe industris së rëndë . Me zhvillimin e bujqësisë Maqedonia e pasluftës punësoi diku rreth 2-3 % te numrit të përgjithshëm , por një zhvillim tjetër është edhe tregtia ku vet pozita e saj i mundësoi nje rritje ekonomike dhe nje zvoglim të një pjese të papunëve , por edhe në industrine e lehtë si punimet e atrizanateve të produkteve ushqimore si dhe në tekstil uli dukshem numrin e te papunesuarve.

Maqedonia është pavarësuar në vitin 1991 me kushte ekonomike mjaft të pafavorshme. Në krahasim me shtetet e tjera të ish-Jugosllavisë ajo ishte shteti i zhvilluar më dobët, me shkallë të lartë të papunësisë (20%) dhe infrastrukturë më pak të zhvilluar.

=====

Procesi i tranzicionit prej një ekonomie të mbyllur dhe të planifikuar nga qendra drejt një sistemi të tregut të hapur dhe funksional është ballafaquar me shumë strese të jashtme dhe të brendshme, të cilat vazhdimisht ndikonin në politikat dhe reformat e filluara.

Strategjia e zhvillimi varet në rend të parë nga sistemi ekonomik-shoqëror si dhe nga niveli i arritur i forcave prodhuese . ne strategjine rol te rendesishem luan zgjidhja instutucionale si faktor shoqëror , politika e zbatuar ekonomike dhe baza e krijuar ekonomike .

Shteti si bartes i politikës dhe zhvillimit strategjine e vet e zhvillon permes zbatimit te politikës ekonomike , si perparesi e rendesishme mund te numrohen : rritja e shpejte ekonomike dhe punësimi i plotë.

Politika e punesimit eshte nje veprimtari shume e nderlikuar ekonomike , politike dhe shoqerore.

Zhvillimi i punesimit varet prej karakterit dhe modelit te ekonomizimit , drejtimit dhe zhvillimit te ekonomise , situates demografike , rregullimit shoqeror etj .

Politikat zhvillimore te Republikës së Maqedonis orjentohen drejt politikave tatimore të cilat po e stimulojn hapjen e vendeve të reja te punës , nëpërmjet zvoglimit te tatimit te ardhurat e ndermarrjeve janë më te larta , keto te ardhura në masë të vogël ose te madhe do të orjentohen në investime të reja , konsum etj keshtu që do të ndikojnë në rritjen e kërkesës së pergjithshme efektive e cila ndikon ne rritjen e prodhimit dhe te punësimit . Politika doganore dhe subvencionet në masë të madhe po nxisin aktivitet ekonomike nëpër viset me nivel të ulët zhvillimi ekonomik në veqanti në komunat e Maqedonisë përendimore e cila ka një popullat të re dhe shë shkallë më të lartë të papunësisë. .

Politikë tjetër kishte me qenë edhe politikat kreditore ulja e interesit te bankave , kreditimi I ndërmarrjeve të vogla dhe te mesme ekonomike mund të jete mjet shumë efikas për hapjen e vendeve të reja të punës .

Por edhe zhvillimi i teknologjisë bashkekohore është një faktor që mund te krijonte te ardhura me te larta ,fitim ,akumulim dhe punesim .

1.2. Konteksti makroekonomik në Maqedoni

Republika e Maqedonisë është një vend i varfër me tranzicion problematik, i cili ishte ngarkuar me kompleksitetin e marrëdhënieve ndër-etnike dhe socio-ekonomike e kësaj kur I shtohen edhe pasojat negative që vijnë nga mjedisi i pafavorshëm ndërkombëtare (bllokada greke për shkak të problemeve me emrin, Këshillit të Sigurimit të OKB mbi embargon e RF të Jugosllavisë , si dhe lufta nder etnike etj) paraqitet një problem që ka pak mundësi zgjidhje,

=====

Për një shtet si Maqedonia që ishte shtet komunist dhe ka bërë kalimin nga një ekonomi e kontrolluar nga shteti në ekonomi të tregut të lirë, mungesa e kapitalit për zhvillimin e ndermarrje dhe stabilizimi punëdhënësve, mungesa e administrimit publik modern dhe efikas, transformim i pamjaftueshëm në sistemin arsimor, sistemin e mbrojtjes sociale dhe siguria, sociale kërkojnë përpjekje të mëdha dhe të vështira për tu tejkaluar.²⁷

Me gjithë problemet e cekura më lart në vitin 2007 Maqedonia shënon ecuri pozitive të treguseve makroekonomike . GDP-ja në tremujorin e parë të vitit u rrit në normën 7 % në tremujorin e dytë dhe të tretë pati tendencë rënie që në fund të arrihet një rritje e GDP-se prej 5.5 % në nivel vjetor .

Në këtë periudhë edhe shtetet tjera të tranzicionit shënuan norma të përafërta zhvillimi , sektor kryesor të cilët ndikuan në këtë rritje ishin ish sektori I prodhimit industrial dhe sektori i eksportit , sektori i ndërtimitarëve dhe industris në Maqedoni mbuluan pjesën më të madhe të rritjes së GDP-se në tre muajt e parë kurse në tremujoret tjera kishin tendencë rënie, ndërsa që sektori i komunikacionit i tregtisë ndikuan në dinamizimin e rritjes së GDP-se.

Nga këndvështrimi i kërkesës agregate , norma e lartë e rritjes ekonomike u realizua me kërkesën e rritur të vendit në përmisimin e pozitës së tregtisë së jashtme.

Rritja e theksuar e eksportit të hekurit dhe qelikut dhe niveli I rritjeve të prodhimeve të tekstilit mundësoi zvogëlimin e deficitit të bilancit tregtar për tremujorin e parë të vitit 2007 me 13.2% , kurse konsumi shënoi rritje për 6% .

Në tremujorin e dytë punësimi u rrit me 3.5% ndërsa papunësia u zvogëlua me 1.6% ku norma e papunësisë u ul nga 36.2 % në 35.8%.

Rritja e kërkesës për produktet e Maqedonisë si shembull. - shitja e metaleve ndikoi në shtimin e depozitave nga jashtë , kjo situatë ndikoi në realizimin e suficitit në bilancin e pagesave . Në gjashtë muajt e parë të vitit 2007 në llogaritë e bilancit të pagesave u realizua suficit 62.5 miliona euro përkundër deficitit 51.6 miliona euro të gjashtë muajt të parë të vitit të mëparshëm.

Kurse në fund të vitit 2007 Maqedonia arriti normë të inflacionit 10% e cila u bë si rezultat i ndikimeve të jashtme ku si vatrë kryesore ishte rritja e çmimeve të energjisë elektrike por zbutja e politikës tatimore dhe vijimi i zvogëlimit të normave të interesit në kushtet e mjedisit të volitshëm ekonomik , ndikuan në rritjen ekonomike .

²⁷ Mbrojtja sociale dhe Përfshirja sociale në Ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë f 20

Por si në rastin e Kosovës ashtu edhe në Republikën e Maqedonisë dallimet e mëdha ndërmjet: 1.GDP-së dhe konsumit, 2.Kursimeve dhe investimeve vendore, 3.Nevojave për investime publike dhe kapacitetit të buxhetit, Eksportit dhe importit,dhe 5.Papunësisë dhe nivelit të investimeve, vënë në pah nevojën e përqendrimit të përpjekjeve kah zvogëlimi i këtyre shpërpjestimeve .

1.3. Indikatorët bazë të tregut të punës në Maqedoni

Si ne rastin e Kosoves kemi edhe indikatorët baze për tregun e punës edhe në Republikën e Maqedonisë dhe indikatorët baze të tregut të Maqedonisë janë :

2. Struktura kombëtare e popullsisë

Repubilika e Maqedonis sipas regjistrimit të vitit 2002 ka 2,022,547 banorë.

Përbërja etnike e popullsisë së shtetit të Maqedonis është e shumëllojshme, me 64.18% maqedonas, 25.17% shqiptarë , 3.85% turq, 2.66% romë, 1.78% serbë, 0,84% boshnjakë, 0.48 vllehë dhe 1.04% të tjerë

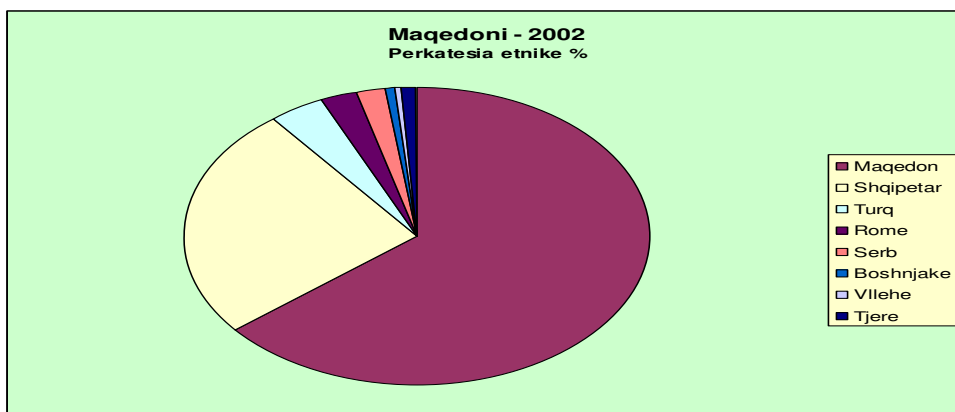

Fig.1.Struktura etnike e Maqedonisë

2.1.Punësimi

Dekada e rritjes ekonomike së ngadalshme filloi të përmirësohet ngadalë, por vazhdimisht duke filluar prej vitit 2001. Në vitin 2002 GDP shënoi rritje prej 0.9%, pas së cilit në 2003 arriti rritje prej 2.8%, kurse prej

=====

vitit 2004 shënon rritje prej 4%. Parashikimet të Drejtorisë së Përgjithshme për Çështje Ekonomike dhe Financiare (2008) tregojnë rritje relativisht të matur prej 3.1% në vitin 2006 në krahasim me 3.8% në 2005. Shkaku themelor për këto rezultate relativisht të matura ishte rritja më e dobët se sa pritej në fushën e prodhimtarisë, bujqësisë dhe ndërtimtarisë. Për shembull, prodhimtaria industriale shënoi rritje prej vetëm 2.5% në vitin 2005. Prodhimtaria bruto vendase për çdo banor në pikëpamje të fuqisë blerëse është 26% e mesatares të BE-së. Megjithatë ekzistojnë dallime të dukshme rajonale të GDP-së për çdo banor në raport me standardet e fuqisë blerëse, e cila është pothuajse dy herë më e madhe në rajonin e kryeqytetit (afërsisht 50% e mesatares së BE-së, në krahasim me mesataren nacionale prej afërsisht 25% të mesatares së BE-së). Ky dallim i'u detyrohet dallimeve të theksuara në investimet e infrastrukturës dhe të ardhurave në kryeqytet dhe zonat rurale. Sipas parashikimeve për vitin 2007 të Drejtorisë së Përgjithshme për Çështje Financiare dhe ekonomike llogaritet që GDP-ja do të rritet deri në 4.3% në vitin 2007 dhe 5.3% në vitin 2008.

Paga mesatare mujore bruto në vitin 2006 ka qenë 23,036 denarë apo 374.56 euro (duke e përfshirë tatimin personal të të ardhurave dhe të ardhurat e mbrojtjes sociale të punësuarve) Paga mesatare neto për të njëjtën periudhë ka qenë 13,527 denarë apo 219.95 euro.

Në vitin 2006 paga mesatare mujore u rrit për 7.3% në krahasim me vitin 2005. Përkrah pagave të vogla mujore, gjithashtu ekziston një numër i madh të punësuarish të cilët nuk marrin paga rregullisht (në dhjetor 2006, 13.3% prej të gjithë të punësuarve nuk kanë marrë rrogë).

Rritja ekonomike ne Maqedoni fillon pas vitit 2001 dhe kjo rritje ekonomike vazhdon ne perqindje te vogel deri ne vitin 2009 , si ne tabelen e meposhtme²⁹ .

29 Enti I Statistikave të Maqedonis

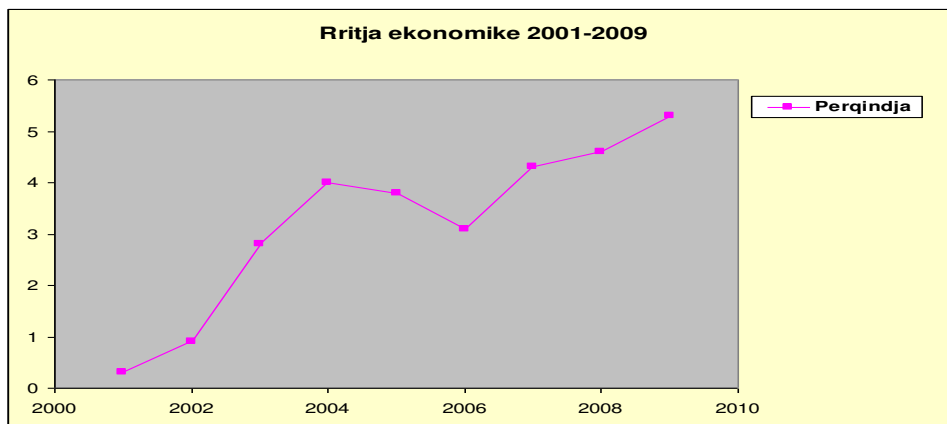

Fig.2.Rritja ekonomike e Maqedonis 2001 – 2010.

Nga ky grafik shohim se niveli I papunësis ka rënë në krahasim me vitin 2001 deri ne vitin 2009 dhe kjo ngritje I referohet kryesisht zhvillimit të sektorit privat.

2.2.Punësimi sipas strukturës sektoriale

Në kuader të sektorëve ekonomik, ndertimtaria , komunikacioni dhe postë-telekomunikacioni kane pasur veprimtari me te larta investuese rreth 50% (2008) , elektroekonomia është një sektor që ka përfshirë 9% te investimeve te përgjithshme në vitin 2005. Komunikacioni dhe postë-telekomunikacioni kanë një rendësi të veqant për zhvillimin ekonomiko-shoqërore te Maqedonisë, por ky orientim i investimeve ka ngushtuar hapsirën e veprimtarisë prodhuese në sektorin parësor I cili është kusht , për zhvillim ose me fjalë tjera te rrisim prodhimin dhe te përmiresojmë strukturën prodhuese , për të qenë konkurent në tregun e jashtëm I cili përbën qellimin themelor te transformimit te kapitalit shoqëror e shtetror te vendit. Maqedonin e karakterizon një struktur e prapambetur ekonomike, që sipas nivelit të zhvillimit ekonomik në krahasim me vendet ballkanike dhe radhitet me vendet jo mjaftë te zhvilluara .

Në tabelën e meposhteme është e paraqitur ndryshimi e struktures sektoriale të punësimit ne ekonomine e Maqedonise³⁰ .

	Viti	Sek. primarë	Sek. sekondar	Sek. terciar	Totali ne %
Republika e Maqedonisë	2001	9.0	45.0	46.0	100 %
	2008	9.7	31.8	58.5	100 %

30 :Enti Shtetëror I statistikave të Maqedonisë. Zhvillimet sektoriale në Kepublikën e Maqedonisë

Tab.3. Zhvillimet sektoriale në Kepublikën e Maqedonisë

Nga të dhënat e paraqitura në tabelën e mësipërme shihet që sektori dytësor ka pësuar rritje në mënyrë të ndjeshme nga 45.0% në 31.8% kurse në sektorin tretësor ka pasur rritje nga 46 % për vitin 2001 në 58.5 % në vitin 2008, që nuk është rezultat i zhvillimit ekonomik të Maqedonisë por me falimentimin e sektorit të industrisë, fillimi i procesit të tranzicionit bëri të mundur hapjen e një numri të madhë firmash të vogla, sidomos në lëmin e tregtisë që u punësuan një numër i konsiderueshëm i të papunëve.

3. Papunësia

Papunësia është forma më drastike e barazisë sociale, personat e papunësuar ndihen si të tepërt dhe të varur ata paraqesin barrë për shoqërinë. Shtetet me shkallë të ulët të papunësisë kanë qëndrueshmëri shoqërore, kurse ato me papunësi të lartë karakterizohen me tensione shoqërore, aftësia e sistemit për të zgjidhur problemin e papunësisë llogaritet si detyrë e qdo vendi.

Papunësia në aspektin ekonomik paraqet formën më të shtrenjte të shfrytëzimit të pamjaftueshmë të faktoreve zhvillimore, niveli i papunësisë është një barometër që tregon nivelin e zhvillimit të një vendi.

Vendet e zhvilluara kanë nivel të papunësisë të ulët kurse ato të pa zhvilluara kanë nivelin e lartë të papunësisë, përderisa Maqedonia hyn në grupin e dytë me një nivel të lartë të papunësisë.

Pasqyra e personave të papunësuar në Maqedoni 31.07.2007.³¹

Nr	Qendrat për punësim	Totali	Qytet	Fshat	Totali	Qytet	Fshat
1	Berov	4175	2014	2161	419	118	301
2	Manastir	19831	14472	5359	2863	1686	1177
3	Vallandov	2891	937	1954	617	134	483
4	Veles	14606	10396	4220	2932	1324	1608
5	Vinica	3461	2060	1402	600	323	277
6	Gjergjeli	3651	2231	1420	650	326	324
7	Gostivar	16816	8942	7874	4926	1981	2945
8	Dibër	4329	2783	1546	156	33	123
9	Delchev	4177	2755	1422	382	211	171
10	Demirhisar	2155	597	1558	120	13	107
11	Kavadarci	8605	6352	2253	597	411	186
12	Kercov	8682	5263	3419	2041	923	1118

³¹ ESHS të Maqedonisë- Niveli i papunësisë sipas komunave

13	Kocan	10793	6622	4171	948	557	391
14	Krivapallank	6934	4296	2638	300	120	180
15	Krushev	2642	1400	1242	218	20	198
16	Kumanove	31939	21389	10550	8113	4231	3882
17	Mak.Brod	2683	1467	1216	417	61	113
18	Negotine	5114	3748	1366	1036	661	375
19	Oher	12189	9021	3168	1540	887	653
20	Prilep	24454	18455	5999	5544	3246	2298
21	Probishtip	3686	3094	592	532	388	144
22	Radovish	6438	2994	3444	1067	466	601
23	Resen	3093	1659	1434	201	79	122
24	Svet Nikole	4713	2986	1227	343	125	218
25	Shkup	85916	75213	10703	22661	18281	4380
26	Struge	9071	3081	5990	941	162	779
27	Strumnic	19900	7263	12637	8010	1971	6039
28	Tetove	29886	13268	16618	7201	1290	5011
29	Shtip	8962	7966	996	1058	835	223
Gjithesejt		364.351	244.663	119.688	76.414	41.884	34.530

Tab.4. Niveli i papunësisë sipas komunave

Nga tabela më lartë vërejmë se në statistika janë të shënuar numri i të papunëve dhe numri i atyre që janë të regjistruar nëpër entete sociale për sigurim social, por mendohet se numri i të papunëve në Republikën e Maqedonisë sille të rreth 390.361 persona.

3.1. Statusi i aktivitetit

Sipas statusit të aktivitetit popullsia e Maqedonisë përfshihet në njërën nga kategoritë që janë të cekura më poshtë dhe ndahen në tri statuse: 1. Të punësuar 2. Të papunë dhe 3. Jo pjesë e fuqisë punëtore.

Të punësuar – janë personat që pjesën më të madhe të javës e kalojnë në punë dhe kanë një pagë.

Të papunë - janë personat që janë të aftë për punë por nuk janë në punë ose janë pushuar nga puna ose pushim të përkohshëm ose të ngjashme.

Jo pjesë e fuqisë punëtore - të gjithë ata persona që hyjnë në rangun e të moshuarve, student etj.

=====

Karakteristikat e papunësisë në Maqedoni

Struktura e papunësisë është treguesi më i sigurt i pozitës ekonomike dhe sociale të atyre të cilet presin vende të reja të punës . Nëse në ekonomit e vendeve të ndryshme mbizotëron kategoria e personave që presin punë në periudha afategjata, atëherë kemi të bëjmë me probleme shumë serioze në sferën e papunësisë dhe paraqitet një pozite të vështirë ekonomiko-sociale për ata që presin punësim Një situatë të tillë e hasim në Republikën e Maqedonis ku sipas statistikave të nxjerra nga Enti Statistikor i Maqedonisë për punësim i bërë në vitin 2003 mbi 44% të të papunësuarve presin punë më shumë se 5 vjet ku afërsisht në përqindje 22% e të papunësuarëve presin punë për herën të parë³².

Nr	Koha e pritjes për punë	Nr i të papunëve	Pjesëmarrësit në %
1	Deri në një muaj	9.471	2.4
2	Prej 2-5 muaj	26.393	6.8
3	Prej 6-11 muaj	33.344	8.5
4	Prej 12-17 muaj	24.743	6.4
5	Prej 18-24 muaj	28.644	7.3
6	Prej 2-3 vjet	34.606	8.9
7	Prej 3-4 vjet	32.626	8.6
8	Prej 4-5 vjet	26.915	6.9
9	Prej 5-8 vjet	72.378	18.5
10	Mbi 8 vjet	100.378	25.7
	Gjithësej	390.361	100 %

Tab.5. Kohëzgjatja e papunësisë në Maqedoni

Sipas Entit të Statistikave për punësim ¼ e të papunësuarve që kërkojnë punë ndodhen në Shkup më pas vije Kumanova me papunësinë e përgjithshme 8.5 % , Tetova me 7.2% , afërsisht 66% e të papunëve jetojnë në qytete dhe 34% të tyre jetojnë nëpër fshatra .Struktura e të papunësuarve sipas kualifikimit ka rëndësi të madhe sepse paraqet potencialin e fuqisë punëtore, vendet që kanë të papunë të kualifikuar ndodhen në pozitë më të mirë se vendet me të papunë të pakualifikuar, Maqedonia ndodhet në pozitë të pa volitshme sepse më shumë se gjysma e personave që kërkojnë

³² Enti shtetror i punësmit – Maqedoni-2003

punë janë të pakualifikuar dhe pa përvojë pune , vetëm 5.6% janë me shkollim të lartë që kërkojnë punë, këtë e shohim në listën e mëposhtme.³³

Nr	Kualifikimi	Nr i te papuneve	Pjesemarresit ne %
1	Te pakualifikuar	186.187	47.70
2	Gjysme te kualifikuar	16.575	4.24
3	Te kualifikuar	70.367	18.02
4	Me kualifikim te larte	227	0.05
5	Me shkolle te mesme	95.043	24.37
6	Me shkolle te larte	7.125	1.82
7	Me fakultet	14.644	3.77
8	Magjister	82	0.02
9	Doktor te shkencave	11	0.002
	Gjithesej	390.361	100 %

Tab.6. Struktura kualifikuese e fuqisë punëtore të papunësuar në Maqedoni

Analizë e politikave të tregut të punës në Maqedoni

Zhvillimi i politikave përmes masave aktive të Qeverisë për uljen e papunësisë në Republikën e Maqedonisë ndikoi që numri i të papunësuarve në vend në vitin 2008 ka shënuar rënie që dmth se rritja e numrit të të punësuarve është tregues i nivelit të zhvillimit ekonomik në vend.

Si rezultat i këtyre masave të politikave aktive edhe shkalla e papunësisë në Maqedoni edhe pse në përqindje dukshëm të ulët, megjithatë është duke u përmirësuar, dmth këto masa po japin rezultate të mira. Për vitin 2008 përmes këtyre masave ishin punësuar diku mbi 7000 persona .

Rritjen e punësimit dhe uljen e shkallës së papunësisë në programin e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë për periudhën 2006-2010 janë paraparë tri shtylla:

1. Rritja e aftësisë konkurruese të kompanive të Maqedonisë.
2. Rritja e investimeve direkte dhe të huaja.
3. Përmirësimi i kapaciteteve të institucioneve publike dhe implemetimi i reformave .

Nga ajo që u tha më lart shohim se ekonomit e vogla siç është rasti ë Maqedonisë zhvillimin e vet mund ta shohin përmes eksportit. Në të ardhmen eksporti i mallrave të Maqedonisë pritet të rritet në shtetet ekonomikisht të zhvilluara dhe atyre të BE-së

33 Burimi : Enti shtetror i punësimit – Maqedoni. Struktura kualifikuese e fuqisë punëtore të papunësuar në Maqedoni

Politikat e zhvillimit të tregut në Maqedoni kanë tendenca rritje në industrinë e lehtë dhe atë të rëndë por përfaqësim më të lartë kanë pasur lemenjtë e prodhimit parësor (prodhimi i rrymës, prodhimi i materialit ndërtimor , prodhimi i xeheve, prodhimi i tekstilit , prodhimi i letrës dhe prodhimet grafike).

Maqedonia dhe Kosova kanë prodhuar lëndët e para dhe gjysëmfabricate sepse gjatë ish Jugosllavise përpunimi i këtyre lëndëve është bërë në Serbi , Slloveni dhe Kroaci , dhe në këtë pjesë të tregut të punës një pjesë e fabrikave kanë falimentuar është dashur që të mbyllen , ashtu që është rritur dukshem numri i të papunëve .

Por duke u nisur nga baza ekzistuese si dhe orientimet e mundshme strukturore të ekonomise së Maqedonisë sektori i ndustrisë së tekstileve në bazë të ecurisë së punësimit që nga viti 2002 , 2005 , 2010 në vitin 2020 do ta trefishoje punësimin e krahasuar me vitin 2005 ose te themi se rritet për 2.2 herë.

Te dhënat e tabelës së mëposhteme tregojnë se sektori I ndërtimtarisë dhe ai i metalurgjisë së zezë premtojnë rritjen e punësimit me 1.6 herë , perkatesisht 1.2 here në vitin 2020 krahasuar me nivelin e punesimit me vitin 2000.

Kurse sektori i industrisë së letrës dhe elektroekonomia pritet të zvoglojnë numrin e të punësuarve prej 426 përkatësisht 3159 krahasuar me numrin e të punesuarve te vitit 2000.

Bazuar në situatën aktuale , pritet që shërbimet e infrastrukturës së informatikës në të gjitha veprimtarit të fillojnë të dinamizohen pas vitit 2010 Por gjithashtu pritet që sektori I industris së Maqedonise pas vitit 2015 te arrijë fazën e pjekurisë së plotë duke mundësuar shtrirjen e efekteve te saj ne sektorin tretësor duke kontribuar në rritjen e numrit të të punesuarve .Paraqitja e parashikimeve të punësimit në sektorët e ekonomis së Maqedonis deri në vitin 2020.³⁴

Sektoret / Vitet	2000	2005	2010	2015	2020
Ind. Tekstilit	30.686	40.825	51.710	68.573	89.981
Ind. Letres	1.636	1.439	1.361	1.279	1.210
Sek. Ndertimtari	27.658	28.731	29.938	35.941	45.633
Mjetet.e komunikim	5.396	3.296	2.025	781	- 371
Metale me ngjyra	1.880	2.094	1.529	814	- 157
Ind. duhanit	5.272	3.410	1.924	62	- 205
Mak.dhe aparatet	5.365	6.100	3.110	654	- 1.203

34 Statisticki Godisnik na Republika Makedonija, Drzaven zavod za statistika , Skopje

=====

Elektroekonomia	8.496	8.112	6.957	5.337	3.194
Metal. zeze	6.455	5.745	5.946	6.736	8.090

Tab.7. planifikimi për 10 vitet e ardhshme

3.4. Konkluzione

Nga informatat e paraqitura më lart shohim se tregun e punës të Republikës së Maqedonisë e karakterizon një papunësi e lartë me një fuqi të pashfrytezur punëtore, për shkak të ndryshme por një ndër kryesoret për qindja e madhe e të papuneve me nivel të ulët të shkollimit është tregues për ekonominë e dobët të vendit ,

Me gjasë politikat që është duke i bërë Qeveria e Maqedonisë në industrinë e rëndë dhe shërbimet e infrastrukturës së informatikës do të jenë një nismë pozitive për uljen e papunësisë në një periudhë afatmesme.

Maqedonia është duke bërë politika favorizuese për investitorët e jashtëm që të investojnë në këtë vend si dhe janë duke u përgatitur që me produktet e tyre finale të pushtojnë tregjet e vendeve të pasuar si dhe ato të BE-së. Këtë pushtim të tregjeve siç u tha më herët Qeveria e Maqedonisë ka ambicie ta realizojë me favorizimin e Bizneseve të vogla dhe të mesme që do të nxiste një zhvillim të hovshëm ekonomik për këtë vend të varfër në karahasim me vendet e BE-së.

Politikat që duhet bërë si në rastin e Kosovës ashtu edhe atë të Maqedonisë duhet të bëjë reforma në shtetin arsimorë për përgatitjen e kuadrove sipas standardeve të BE-së që të ketë mundësi konkurimi në tregun e dijes të regjionit që do të nxiste një zhvillim të hovshëm për shtetin e Maqedonisë.

Trashëgimi i teknikave dhe teknologjive të njëjta i referohet faktit se të dy ekonomitë kryesisht kanë prodhuar dhe eksportuar brenda federatës së ish Jugosllavisë gjysëmprodukte për republikat më të mëdha të cilat kanë prodhuar produktet e gatshme për eksportime jashtë federatës Qasja e integruar e politikave në mbështetjen dhe promovimin e eksportit – aftësia konkurruese, stimulimi dhe promovimi i eksportit janë disa prej veprimeve në të cilat duhet të jenë të fokusuar qeveritë e të dyja vendëve.

4. Literatura

1. Rudriger Dornbusch -Makroekonomia - Depaamentit I Ekonomisë – Institutit Massachusetts I teknologjisë
2. Stanley Fischer – Makroekonomia – Banka Botërore dhe Depaamentit I Ekonomisë – Institutit Massachusetts I teknologjisë.

3. Dr.Petrit Pollozhani - Struktura Ekonomike dhe Punesimi si prezentues te zhvillimit ekonomik (2006) Strugë
4. Rudiger Dobrnbusch & Stanley Fischer - MACROECONOMICS
5. Dr.Nexhat Muhaxheri – MakroEkonomi (2005) Prishtine
6. Prof.Dr.Isak Mustafa – Biznesi dhe punesimi - mbeshitetur Fridrich Ebert Stiftung .(2006) Prishtine
7. Goce Petrovski - Nevrabotenosta i rastot vo Rapublika Makedonija.
8. Nacionalna strategija za ekonomski razvoj Republike Makedonije. (1997) Skoplje
9. Nacionalna razvojna strategija za Makedoniju, razvoj i modernizacija. (1997) Skoplje
10. Rose, N. Socijalne politike. (1994) Skopje
11. Rose, N. Sovremeni sustava socijalne zaštite. (1995). Skopje: